

УДК 94(477.83)"1914/1918"

Ірина ЛОЗИНСЬКА,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) loz.iryua@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ РОСІЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ У ГАЛИЧИНІ (СЕРПЕНЬ–ВЕРЕСЕНЬ 1914 РОКУ)

У статті на основі архівних матеріалів висвітлюється утворення та діяльність у Галичині восени 1914 року російського воєнного генерал-губернаторства. Досліджено питання організації цивільного управління на окупованій території, створення для цього особливих закладів і формування військового генерал-губернаторства, охарактеризовано основні напрями діяльності російської адміністрації та ставлення українців галицького краю до російської військової адміністрації, російської державної, соціально-економічної і національно-релігійної політики.

Ключові слова: Перша світова війна, воєнне генерал-губернаторство, Галичина, Росія, Австро-Угорщина, окупація.

Лит. 37.

Iryna LOZYNSKA,

Ph.D. (History), Assistant Professor of World History Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) loz.iryua@gmail.com

ORGANIZATION OF RUSSIAN CIVIL ADMINISTRATION IN GALICIA (AUGUST–SEPTEMBER 1914)

On the basis of archival material highlights the formation and operation of Galicia in the autumn of 1914 the Russian military General Government. The question of civil administration in the occupied territories, the creation of this special schools and the formation of a military governor-general, described the main activities of the Russian administration and the attitude of Ukrainian Galician end to Russian military administration, the Russian state, socio-economic and national-religious policies.

Keywords: World War I, the military Governor-General, Galicia, Russia, Austria-Hungary, occupation.

Ref. 37.

Ирина ЛОЗИНСКАЯ,

кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) loz.iryua@gmail.com

ОРГАНИЗАЦИЯ РОССИЙСКОГО ГРАЖДАНСКОГО УПРАВЛЕНИЕ В ГАЛИЧИНЕ (АВГУСТ–СЕНТЯБРЬ 1914 ГОДА)

В статье на основе архивных материалов освещается образования и деятельности в Галичине осенью 1914 года российского военного генерал-губернаторства. Исследован вопрос организации гражданского управления на оккупированной территории, создания для этого специальных заведений и формирования военного генерал-губернаторства, охарактеризованы основные направления деятельности российской администрации и отношения украинский галицкого края к российской военной администрации, российской государственной, социально-экономической и национально-религиозной политики.

Ключевые слова: Первая мировая война, военное генерал-губернаторство, Галиция, Россия, Австро-Венгрия, окупація.

Лит. 37.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження військової проблематики визначається масштабністю подій світового конфлікту, впливу його на подальший розвиток світу і, передовсім, європейських народів.

Одним із напрямів вивчення проблеми Першої світової війни є дослідження історії російських військових генерал-губернаторств у Галичині в цей період. Вивчення питань змісту діяльності російських військових генерал-губернаторств у краї визначається ще й необхідністю належного наукового опрацювання історії цих управлінських структур у контексті того, що у сучасній українській та зарубіжній історіографії відмінним є підходи до оцінок цього аспекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми російського управління в Галичині висвітлені у багатьох наукових виданнях, а також у спеціальних статтях. У сучасній українській історіографії є значні здобутки у розробці різних політичних проблем періоду Першої світової війни. Це праці О. Реснта [34], Б. Янишина [35], М. Литвина [14], І. Патера [18], В. Барана [5; 6], Л. Дещинського [10]. У захищених кандидатських дисертаціях О. Мазура [15], І. Кучери [11], І. Береста [8] здебільшого акцентовано увагу на політиці російської влади у Галичині. Незважаючи на появу останнім часом низки наукових розвідок та спроб концептуальних узагальнень, присвячених подіям, що відбувалися у Галичині у роки Першої світової війни, ця тема ще не вичерпана.

Мета статті – з'ясувати основні принципи організації російського цивільного управління в Галичині.

Виклад основного матеріалу. Активні бойові дії між військами Південно-Західного фронту Росії та австро-угорськими арміями розпочалися вже влітку 1914 р. В історію вони ввійшли під назвою Галицька битва. Бойові дії продовжувалися з 18 серпня до 21 вересня 1914 р. Перед військами Південно-Західного фронту, якими командував генерал-ад'ютант М. І. Іванов стояло завдання розбити австрійські з'єднання і захопити Галичину. На початковому етапі бойових дій російські війська досить активно розвивали наступ, зайнявши 2 вересня Галич, 3 вересня – Львів.

Загальний відступ австрійських військ розпочався 13 вересня і вони відійшли на рубіж вздовж річки Сян.

На початку вересня 3-тя російська армія розпочала облогу австрійської фортеці Перемишль, яка займала стратегічне значення. Однак, через обмаль артилерійських сил росіяни відійшли на правий берег Сяну і російське командування змушене було припинити активні бойові дії. Лінія фронту станом на 21 вересня 1914 р. простягалася вздовж річки Дунаєць. Наслідком бойових дій для росіян було те, що вони просунулися територією Австро-Угорщини на 280 – 300 км, зайнявши Східну та частину Західної Галичини.

Зайнята російськими військами в ході серпневого та вересневого наступу територія знаходилась під контролем російських військових і цивільних сил. Перші вказівки, відносно організації влади, на території зайнятій російськими військами були зроблені 10 вересня 1914 р. командувачем 8-ої армії Південно-Західного фронту генералом А. А. Брусиловим. В наказі зазначалося: «... для тимчасового цивільного управління в місцевостях, зайнятих по праву війни, призначити в кожному корпусі енергійного штаб-офіцера для виконання обов'язків земського керівника в рамках корпусного району. Тимчасове управління в тиловому районі армії організувати розпорядженням начальника етапно-господарського відділу штабу армії, поклавши виконання обов'язків обласного і окружного земських керівників на начальників етапних ділянок та етапних комендантів. Усі місцеві цивільні власті повинні продовжувати діяти під наглядом вищевказаних штаб-офіцерів і комендантів» [12, 22].

Йшлося також і про те, що офіцери, які приступали до своїх обов'язків повинні були заявити до загального відома, що «... релігійна, громадянська свобода, життя, честь і майно мирних жителів будуть забезпечені і збережені в усій їх недоторканості, якщо місцеве населення буде утримуватися від усяких ворожих дій і суд у цивільних і кримінальних (що не зачіпають російських військових інтересів) справах буде організований на попередніх засадах і за місцевими законами; існуючі в краї місцеві заклади повинні продовжувати діяти» [12, 24].

Аналогічні розпорядження у зв'язку із вступом російських військ на територію Австро-Угорщини подали і цивільні власті Росії. Передовсім йшлося про міністерство закордонних справ, яке

11 серпня 1914 р. віддало відповідний наказ чиновнику міністерства Олфер'єву, що перебував у розпорядженні генерал-ад'ютанта М. І. Іванова.

Міністерство рекомендувало після вступу російських військ на територію Австро-Угорщини поширювати відозви: «головні» – росіянам, полякам, усім народам Австрії – за підписом Верховного головнокомандувача, та «інші» – на розсуд генерал-ад'ютанта Іванова. При цьому підкреслювалося, що в останніх не повинно бути ніяких зобов'язань, які б уряд брав на себе. Особлива увага зверталася на створення особливих наказів у військах, які мал. б попереджати про те, що населення окупованих областей є в основному «російським» і тому слід особливо гуманно ставитися до мирних жителів. Таке ставлення вважалося необхідним й для того, щоби показати місцевим мешканцям, що вони можуть розраховувати на турботливе відношення до них з боку російської державної влади [4].

Питання про управління окупованими територіями регулювалося також статтею 11 Положення про польове управління військ у військовий час. У ньому передбачалася організація цивільного управління на окупованій території, створення для цього особливих закладів і формування військового генерал-губернаторства. У цій статті зазначалося, що зайняті області противника або приєднуються до ближніх воєнних округів, або ж, в міру необхідності, із цих областей створюються самостійні військові генерал-губернаторства. Для управління в цивільному плані зайнятими «за правом війни» областями формуються особливі установи [20]. Фактично коло питань, якими повинні були займатися ці органи, а також їх права та обов'язки, що визначалися Положенням військового генерал-губернаторства, прирівнювалися до прав обов'язків військово-окружних управлінь на театрі воєнних дій.

Функції військово-окружних управлінь були досить широкими, а саме: своєчасна заготівля всіх предметів спорядження для забезпечення усіх потреб армій фронту, загальне керівництво управлінням цивільним життям, питання евакуації поранених і хворих, керівництво усіма військовими закладами і установами, розташованими в окрузі та ін. У Положенні передбачалося, що аналогічні функції будуть покладені на управління військових генерал-губернаторств. При цьому в Положенні детально не було розроблене і фактично не описувалося питання про підвладність військових генерал-губернаторств. Лише в статті 14 зазначалося, що усі місцевості і все цивільне управління театру воєнних дій підпорядковуються головним начальникам відповідних військових округів або військових генерал-губернаторств [9]. Ця стаття ставила у підпорядкування цивільну владу на театрі воєнних дій військовим і фактично виводила ці території із сфери впливу і керівництва загальноімперського уряду в особі Ради міністрів, а також і відповідних відомств, що, відповідно, сприяло встановленню надзвичайних повноважень військової влади до цивільного населення.

Дослідник Бахтуріна А. Ю. зазначає, що недоліки Положення були очевидними. Те, що окремі статті не були виписані належним чином, з'ясувалося вже на початку війни. Особливо важливою була та обставина, що положення про польове управління військ у воєнний час, по суті, не передбачало створення якогось механізму, що забезпечував би узгоджену діяльність вищих військових і цивільних властей, передовсім ставки Верховного головнокомандувача і Ради міністрів [7, 45].

Положення про польове управління військ у воєнний час, за свідченням головнокомандувача землевпорядництвом і землеробством А. В. Кривошеїна, складалося в передбаченні, що Верховним головнокомандувачем буде сам імператор [37]. У зв'язку з цим, перед його авторами, напевно, не стояло питання про єдність роботи фронту і тилу, про координацію дій Ставки і Ради міністрів. Однак Верховним головнокомандувачем був призначений дядько імператора – великий князь Микола Миколайович. Від'їжджаючи на фронт, він висловив керівнику уряду І. Л. Горемікіну побажання щодо встановлення тісної взаємодії між Верховним головнокомандувачем і вищим цивільним управлінням імперії – Радою міністрів.

На думку історика М. Ф. Флоринського, який детально вивчав відносини Ставки і уряду, обидві сторони по-різному розуміли таку взаємодію. В урядових колах намагалися впливати на управління військового адміністрацією на території воєнних дій. Рада міністрів розраховувала мати в Ставці свого представника, який за статусом не був би нижчим начальника штабу. Однак спроби штатських міністрів впливати на діяльність Ставки викликали негативну реакцію з боку вищих військових кіл. Горемікіну довелося відступити [36].

Вказані обставини привели до того, що після зайняття російськими військами Східної Галичини загальні формулювання Положення (про утворення військових генерал-губернаторств на окупованих територіях) вимагали конкретизації.

14 серпня 1914 року генерал-лейтенанту графу Г. О. Бобринському, невдовзі призначеному на пост військового генерал-губернатора областей Австро-Угорщини, зайнятих по праву війни, було доручено спільно з головним начальником постачання армій фронту генералом Забеліним розробити «Положення про управління ворожими областями і штати установ майбутнього генерал-губернаторства», які були затверджені Верховним головнокомандувачем 19 серпня 1914 р. Положення було розроблено дуже швидко і, по суті, в конкретних формулюваннях практично відтворювало згадуваний вже Брусилівський наказ від 10 серпня.

Відповідно «Тимчасового положення про управління областями Австро-Угорщини, зайнятими по праву війни» для управління вказаними територіями вводилися особливі посади цивільного управління: військового генерал-губернатора, губернаторів, градоначальників і начальників повітів. Основною метою їх діяльності було сприяння усіма наданими в їх розпорядження засобами для задоволення краєм потреб армії і для полегшення відносин між військами і місцевим населенням [29].

З огляду на ці завдання, створювалася проміжна ланка між армією і прифронтовою територією, а відтак визначалися й нові структури. Військовий генерал-губернатор був безпосередньо підпорядкований начальнику постачання генералу Забеліну. Таким чином, вступивши на територію Австро-Угорщини у серпні 1914 р., військові власті до вже існуючої системи управління тилом російської армії сформували ще одну інституцію, щоби створити стабільність у тилу російської армії, яка наступала.

Як зазначає О. Ю. Бахтуріна, створенням Положення 19 серпня 1914 р. організаційні питання не були розв'язані. Це було пов'язано з наступним: 1) в управлінні Галичиною зіштовхнулися адміністративні інтереси військових та цивільних властей, кожна з яких намагалася зберегти за собою максимум повноважень в управлінні окупованою територією; 2) активний наступ російської армії подавав надію, що незабаром вона захопить і Західну Галичину, населену переважно польським населенням. А, відповідно, підхід до управління цією територією повинен бути іншим. Цього не відкидали ні військові, ні цивільні чиновники. Ось чому організація управління Галичиною повинна була враховувати особливості двох її частин.

На початку вересня 1914 р. Міністерство закордонних справ склало проект утворення в Галичині посади особливого довіреного помічника Верховного головнокомандувача, – це була посада імператорського російського повноважного комісара. Повноважний комісар повинен був об'єднати під своєю владою управління двома частинами Галичини за рахунок підпорядкування йому генерал-губернаторів на вказаній території. З іншого боку, комісар повинен був стати на чолі цивільного управління окупованих територій. Передбачалося також, що пост повноважного комісара в Галичині займе тодішній віце-голова Державної ради С. С. Манухін.

Проект передали Миколі II 6 вересня 1914 р., який ідею загалом схвалив, запропонувавши обговорити питання в Раді міністрів. Не викликала в імператора схвалення лише кандидатура Манухіна. З приводу неї імператор зазначив, що останній у 1905 р. зіпсував судове відомство [2].

Питання про організацію цивільного управління на окупованій російськими військами частині Австро-Угорщини з вересня 1914 р. двічі обговорювалося в Раді міністрів – 10 і 16 вересня 1914 р. 10 вересня Раді міністрів передали допрацьований варіант записки про управління Галичиною, яку попередньо переглянув імператор. У зв'язку з різноманітністю областей і народностей Австро-Угорщини, у записці пропонувалося Східну і Західну Галичину розглянути як дві різні області. Відтак, у документі підкреслювалося, що необхідно тепер відразу створити два різні генерал-губернаторства, які можна підпорядкувати комісару. У такий спосіб намагалися забезпечити проведення єдиних і, водночас, особливих заходів для двох областей зайнятого військами регіону Галичини [3].

10 вересня 1914 р. на першому засіданні Ради міністрів, де розглядалося питання щодо управління Галичиною, в проект Міністерства закордонних справ були внесені корективи. На цьому засіданні не знайшла підтримки назва майбутньої посади керівника Галичини – комісар. А 12 вересня 1914 р. за підписом міністра закордонних справ С. Д. Сазонова з'явився наказ «Про запровадження

посади начальника цивільного управління» в Галичині. Від першого варіанту він практично не відрізнявся.

На засіданні Ради міністрів 16 вересня 1914 р. за наполяганням міністра закордонних справ С. Д. Сазонова було знову розглянуто питання про об'єднання цивільного управління в зайнятих російськими військами областях Галичини. С. Д. Сазонов, виступаючи з цього питання, заявив, що Положення, затверджене Верховним головнокомандувачем, не вичерпує усіх проблем, які видно вже зараз, коли мова йде про управління окупованими територіями. На черзі постало питання про проведення в цих областях заходів щодо адміністративного забезпечення краю. С. Д. Сазонов зазначав, що не можна відкладати розгляд цих питань до завершення війни, бо місцеве слов'янське населення має великі надії на зміни, які принесуть у слов'янські землі російські сили [32]. У зв'язку з цим С. Д. Сазонов запропонував створити в краї систему цивільного управління для розв'язання глобальних політичних питань.

Як зазначає О. Ю. Бахтуріна, С. Д. Сазонов до певної міри лукавив, заявляючи, що швидке вирішення питань організації російського управління необхідне насамперед для місцевого населення [7, 34]. Перед С. Д. Сазоновим у цьому плані стояло інше завдання – введення російської державної влади, максимальне злиття галицьких територій з Російською імперією до закінчення війни, тобто до того часу, як питання Галичини буде вирішуватись на міжнародному рівні. Йшлося передовсім про те, що міністр закордонних справ поспішав вирішити питання про приєднання Східної Галичини до російських губерній імперії, а Західної Галичини до Царства Польського, і вирішити його до того, як до нього можуть втрутитися союзники.

Ще одне питання, яке підняв С. Д. Сазонов, стосувалося співвідношення компетентності цивільних і воєнних властей у Російській імперії та ролі Ради міністрів в управлінні окупованими територіями. Ще на початку серпня 1914 р. члени Ради міністрів звернули увагу на цю проблему і в розпорядження начальника штабу Верховного головнокомандувача відрядили помічника статс-секретаря Державної ради князя М. Л. Оболенського. При цьому офіційно зазначалося, що він повинен був забезпечити тісну взаємодію між Верховним головнокомандувачем і Радою міністрів без фактичних вказівок на виконання якихось конкретних функцій. Таким чином питання функціональності відрядженої особи залишилося прерогативою начальника штабу. Але зі вступом російської армії в Галичину ситуація змінилася, оскільки з'явився реальний об'єкт управління – нова територія, і Рада міністрів намагалася зміцнити там свої позиції.

У результаті, 16 вересня 1914 р. Рада міністрів прийняли додаток до Положення про польове управління військ у воєнний час від 16 липня 1914 р., згідно з яким при Верховному головнокомандувачу вводилася посада завідувача цивільними справами в зайнятих по праву війни областях. Визначення завдань нової посадової особи Рада міністрів на себе не взяла, зарахувавши це до компетенції Верховного головнокомандувача, але дещо пізніше запропонувала підпорядкувати начальнику цивільного управління посадових осіб, які діяли на підставі положення 19 серпня 1914 р. [21].

Пропозиція членів Ради міністрів не знайшла схвалення великого князя Миколи Миколайовича. Але 3 жовтня 1914 р. наказом головнокомандувача у Ставці була створена канцелярія з цивільного управління [22]. Хоча ніяких реальних повноважень ні канцелярія, ні її начальник князь Оболенський не мали. Верховний головнокомандувач фактично узаконив становище чиновника, якого відрядила Рада міністрів. До слова, це пройшло напередодні утвердження журналу Ради міністрів від 16 вересня 1914 р.: 4 жовтня імператор підтримав пропозицію Ради міністрів про створення особливої системи громадянського управління окупованими територіями. Але наказом 3 жовтня великий князь Микола Миколайович фактично створив бажаний для Ради міністрів орган без будь-яких реальних повноважень.

Створення канцелярії з цивільного управління викликало великий ентузіазм у її начальника Оболенського. У своєму повідомленні 8 жовтня він писав, що цим заходом виправлено прогалину в організації системи управління. Оболенський був переконаний, що йому вдасться зосередити роботу канцелярії на виробленні питань, які виходили за межі компетентності місцевої влади, на проведенні заходів загальнодержавного характеру, що базувалися на виключному праві відносин з міністрами і керівниками з питань управління окупованими територіями [23].

Але надії на велике значення канцелярії для управління краєм не виправдалися. Дослідниця О. Ю. Бахтуріна подає такий приклад, що в Ставці цій установі надавали дуже мало значення і що про це свідчить звернення Оболенського до комендантського управління при Штабі Верховного головнокомандувача з надзвичайно мізерним питанням: проською про виділення дров для опалення приміщення канцелярії, де зазначається, що з часу створення цієї канцелярії її приміщення опалювалося за його рахунок [24].

Одночасно з обговоренням питання про єдину систему цивільного управління в Галичині за ініціативою Штабу Верховного головнокомандувача йшло утвердження створеної Положенням 19 серпня 1914 р. організаційної схеми.

Схема управління окупованою частиною Австро-Угорщини була розроблена в Штабі Верховного головнокомандувача і була представлена в МЗС і голові Ради міністрів І. Л. Горемікіну. 26 вересня 1914 р. віце-директор дипломатичної канцелярії російського МЗС телеграфував генералу М. М. Янушкевичу, що І. Л. Горемікін і С. Д. Сазонов погоджуються з тим, щоби воєнний генерал-губернатор Галичини був підпорядкований безпосередньо начальнику штабу Верховного головнокомандувача і через нього зв'язувався з Радою міністрів. Таким чином, при створенні військового генерал-губернаторства на території Галичини було передбачено підпорядкування: Штабу Верховного головнокомандувача, з одного боку, і Раді міністрів, з іншого.

Згода С. Д. Сазонова була обумовлена, в першу чергу, небажанням Верховним головнокомандувачем прийняти пропозицію Ради міністрів 16 вересня 1914 р. У результаті, не дивлячись на численні узгодження і спроби Ради міністрів контролювати систему цивільного управління Східною Галичиною, на окупованих територіях продовжувала діяти схема, закладена в Тимчасовому положенні 19 серпня 1914 р., відповідно до якої адміністрація Галичини знаходилася у підпорядкуванні в головнокомандувача Південно-Західного фронту.

Наказом Верховного головнокомандувача від 29 серпня 1914 р. в Галичині було утворено Тимчасове військово-генерал-губернаторство. Його територія охоплювала театр воєнних дій, розташований в Австро-Угорщині. Генерал-губернаторство поділилося на губернаторства.

Однак, розробленої системи губернських інститутів для Галичини восени 1914 р. ще не було. У Положенні 19 серпня 1914 р. не було визначено і порядок утворення губерній, компетентності губернаторів та ін.

На чолі губернії, згідно з Положенням, стояв губернатор зі штатом чиновників, який здійснював лише функції контролю над діяльністю повітової адміністрації, оскільки спочатку (і це було закріплено в Положенні) не виключалася можливість збереження місцевих громадських і адміністративних установ при умові підпорядкування їх російській владі. Розташовані на окупованих російськими військами територіях Галичини і Буковини губернії поділялися на повіти. Кордони повітів співпадали з адміністративним поділом колишніх австрійських повітів. Утворення губерній і повітів на території Галичини було тісно пов'язано з ходом військових дій. Восени 1914 р. були утворені Львівська і Тернопільська губернії, після окупації частини Буковини – Чернівецька губернія, губернатором якої став камер-юнкер С. Д. Євреїнов. Чернівецька губернія існувала до 7 жовтня 1914 р., а пізніше була евакуйована. З 15 листопада, після другого вступу російських військ на територію Буковини, була відновлена і проіснувала до 1 лютого 1915 р.

До листопада 1914 р. російські війська зайняли значну територію на захід від Львова. У квітні 1915 р. на цих землях була утворена Перемишльська губернія, яку також очолив С. Ф. Євреїнов [16].

Життя відразу внесло свої корективи в передбачувану схему управління Галичиною. По-перше, більшість посадових осіб, австрійських чиновників покинули свої місця у зв'язку з наступом російських військ, по-друге, у російських властей відразу ж виникла недовіра до посадових осіб, які залишились у краї. Політична обстановка в краї була досить складною і, вона на думку росіян, вимагала постійного контролю.

Уже в середині серпня командувач армією генерал-ад'ютант фон Ренненкамф відправив телеграму в Міністерство внутрішніх справ, у якій просив відрядити в Східну Галичину і Східну Пруссію декількох осіб: вісім виконавців («исправников») і значну кількість «стражников» з урядниками [30].

25 серпня 1914 р. Тернопільський губернатор Чарторижський, заявив, що в губернії для встановлення порядку і спокою вводиться російське цивільне управління [26].

Таким чином, цивільне управління губерніями в Галичині, незалежно від закладених у Положенні 19 серпня принципів, стало формуватися за схемою, прийнятою в Російській імперії.

Військове управління було зосереджено в штабі тимчасового військового генерал-губернатора і управліннях: інтендантському, по квартирному забезпеченню військ, військово-санітарному, військово-ветеренарному, військово-окружного контролера і комендантських. Функції цивільного управління були зосереджені в канцеляріях військового генерал-губернатора, а безпосередніми виконавцями цих функцій повинні були стати губернатори, градоначальник Львова і начальники повітів.

У результаті питання управління Східною Галичиною, які під час вступу до краю російських військ вирішувалися на рівні Штабу Верховного головнокомандувача, були передані на нижчий рівень і становище російської адміністрації стало більш самостійним, а точніше, як зазначає О. Ю. Бахтуріна, більш безконтрольним (що виявилось пізніше) [7, 168].

При створенні генерал-губернаторства передбачалося, що пройде своєрідне «вивільнення» військового відомства від управління територією Галичини, включаючи і управління військовими частинами, розташованими на цій території. На практиці, управління військовим гарнізоном виявилось не тільки в руках військового генерал-губернатора, але й керівника Львівського укріпленого району, військово-експлуатаційного відділу (охорона залізниць). Військове управління знаходилося у подвійному підпорядкуванні: військовому генерал-губернатору і відділу управлінь головного начальника постачання армій Південно-Західного фронту. Цивільне судочинство було виділено із підпорядкування військовому генерал-губернатору, оскільки контролююча особа за здійсненням правосуддя в місцевих судах підпорядковувалася безпосередньо Верховному головнокомандувачу.

Така невідповідність і відразу ж закладена відсутність єдності в управлінні завойованими областями Австро-Угорщини викликала побоювання в деяких знаних російських чиновників. Зокрема, міністр шляхів сполучень С. В. Рухлов вважав, що необхідно вивести із відання різних установ питання управління окупованими областями: зосередити їх в єдиному органі, оскільки відсутність єдиного управління у Галичині і Буковині негативно впливала не лише на розв'язання організаційних питань, але й політичних, оскільки представники різних народностей намагалися заручитися підтримкою того чи іншого відомства і при цьому була відсутня єдина позиція [33].

Водночас і самі чиновники генерал-губернаторства в 1915 р. характеризували обстановку, яка склалася в Галичині, та, зокрема, систему управління як «безначалля» [17].

Після створення на зайнятих територіях Австро-Угорщини військового генерал-губернаторства і декількох губернаторів у серпні – вересні 1914 р. почалось формування організаційної схеми управління Галичиною. Військове управління залишилося, по суті, в руках військових, а цивільне – у віданні військового генерал-губернатора і губернаторів. Фактично, на практиці частково виникла та схема, введення якої у серпні-вересні 1914 р. вимагала Рада міністрів, намагаючись виділити окремо цивільне управління. Це, власне, і відбулося. Але при цьому цивільне управління Східною Галичиною залишалося у підпорядкуванні військових властей, які з просуванням військ на захід усе менше контролювали цивільне життя краю, залишаючи чимраз більше питань у компетентності місцевої адміністрації.

У ситуації, що склалася, посилення місцевої адміністрації і особливо поліції ставало значною проблемою. Чиновник МЗС Олфер'єв зазначив, що російській адміністрації довелося все більше працювати у краї. При цьому він зазначав, що цих сил, які виділені для цієї роботи явно замало. У завойованому краї Росія була представлена лише десятками посередніх чиновників, які не мали відповідного досвіду [1].

Призначення на пости австрійських чиновників представників російської адміністрації, як на губернському, так і на повітовому рівнях, розпочалося фактично відразу після утворення генерал-губернаторства. Основна маса чиновників була відряджена з території Київської, Подільської і Волинської губерній.

Не зважаючи на офіційні вказівки стосовно відбору чиновників, яких відправляли в Галичину і Буковину [27], фактично прибулі на службу в Галичину особи, що переважно склалися із полі-

цейських чиновників, ні за своєю освітою, ні за загальною підготовкою не могли бути добрими провідниками російської ідеї, хоча це від них вимагалось. Надзвичайно низьким був освітній рівень місцевої адміністрації: з вищою освітою не було нікого, із середньою – 6 осіб, усі інші – із початковою освітою [16]. Якщо ж порівняти з австрійським періодом, то серед австрійської місцевої адміністрації були особи переважно з вищою освітою. У 1914 р. на посади керівників повітів прийшли особи, які зовсім не були знайомі з Галичиною, а в кращих випадках – виконавці («исправники») і їх помічники, і нерідко поліцейські пристави. Віковий склад чиновників був дуже різним. Найстаршому представникові місцевої адміністрації було 70 років [25]. Перехід на службу в галицьке генерал-губернаторство здійснювався шляхом призначень із різних відомств і різними посадовими особами. Так, посадові особи в генерал-губернаторстві призначалися Верховним головнокомандувачем – 1 особа, головнокомандувачами арміями південно-західного фронту – 40 осіб, губернаторами – 29 осіб, МВС – 138 осіб, товаришем міністра внутрішніх справ – 3 особи, генерал-губернатором Галичини – 144 особи [28].

Як зазначалося пізніше у службовому листуванні, особовий склад російської адміністрації в Галичині сам сприяв поширенню незадоволення місцевого населення російською владою. Кадри, які спрямовувалися в Галичину були, з одного боку, «штрафниками» з поліцейських кіл, а з іншого – часто аферистами, які хотіли зробити у Галичині блискучу кар'єру, бо тут перед ними відкривалися перспективи кар'єрного зростання.

Завдання російської адміністрації у Галичині в 1914 р. виявилися складнішими у військовий час, ніж це відбувалося б у мирний період. Однак кількість російських поліцейських чинів була явно недостатньою. Для порівняння можна навести наступні цифри: у мирний час у Львові відбували службу від 80 до 30 жандармів. Новий російський губернатор на території, яка об'єднувала в середньому 15 повітів, мав у своєму підпорядкуванні 29 осіб. У результаті нові російські начальники повітів (навіть незалежно від освіти, умінь, знання мови та ін.) з таким малим штатом працівників, переважно канцеляристів, не мали ні відповідного об'єму повноважень, ні грошових засобів і опинилися в ситуації, коли взагалі якість реальне управління територією виявилось під загрозою. Чиновник міністерства закордонних справ, якого відправлено до Галичини восени 1914 р., зазначав, що у нього є відчуття повної нездатності до управління у влади. А це, відповідно, викликало недовір'я населення до такої влади [31].

Інтенсивна заміна на території Галичини місцевих чиновників російськими викликала незадоволення місцевої москвофільської інтелігенції. Підтримуючи можливий перехід Галичини до складу Російської імперії, вона розраховувала на отримання важливих адміністративних посад у краї, які на практиці виявилися майже повністю зайняті росіянами.

Висновки. Заміна місцевої адміністрації на території галицького генерал-губернаторства повинна була сприяти розв'язанню двох завдань: цілеспрямованому проведенню державної політики, яка б відповідала російським інтересам, а також попередженню міжнаціональних конфліктів між москвофілами, поляками і євреями за рахунок появи посередника в особі російської адміністрації. Зрозуміло, що вирішити це завдання не вдалося.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Архив внешней политики Российской империи (м. Москва, Російська Федерація) (далі – АВПРИ). – Ф. 135. – Оп. 1. – Спр. 474. – Арк. 163.
2. АВПРИ. – Ф. 135. – Оп. 474. – Спр. 159. – Арк. 15.
3. АВПРИ. – Ф. 135. – Оп. 474. – Спр. 159. – Арк. 23зв.
4. АВПРИ. – Ф. 135. – Оп. 474. – Спр. 158. – Арк. 2–3.
5. Баран І. В. Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни / І. В. Баран // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: «Держава та армія»; [ред. Л. Дещинський]. – Львів: Вид-во НУ «ЛП», 2009. – № 652. – С. 46–55.
6. Баран І. В. Організація і становлення російської окупаційної адміністрації в Галичині і Буковині (1914 – 1915) / І. В. Баран // Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина»; [гол. ред. М. Кугутяк]. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського ун-ту ім. В. Стефаника, 2009. – № 15–16. – С. 47–52.

7. Бахтурина А. Ю. Политика в Российской Империи в годы Первой мировой войны / А. Ю. Бахтурина / Серия «Первая монография» / Под редакцией Г. А. Бордюгова. – Москва : «АИРО-XX», 2000. – 264 с.
8. Берест І. Р. Соціальне становище населення Східної Галичини і Західної Волині в роки Першої світової війни : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / І. Берест. – Львів, –2009. – 20 с.
9. Ганелин Р. Ш. Российская государственность и первая мировая война / Р. Ш. Ганелин, М. Ф. Флоринский / Февральская революция : от новых источников к новому осмыслению. – Москва, 1997. – С. 11–13.
10. Дещинський Л. Є. Міжнародні відносини України : історія і сучасність / Л. Є. Дещинський, А. В. Панюк. – Львів, 2001. – 424 с.
11. Кучера І. В. Політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині у 1914 – 1917 рр. : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / І. В. Кучера. – Чернівці, 2005. – 20 с.
12. Лемке М. К. 250 дней в царской ставке. / М. К. Лемке. – Москва ; Ленинград, 1920. – 202 с.
13. Литвин В. М. Україна : доба війн і революцій (1914 – 1920). / М. Литвин – К., 2003. – 486 с.
14. Литвин М. Україна у Першій світовій війні : сучасна російська історіографія проблеми / М. Литвин // Військово-науковий вісник. – 2005. – Вип. 7. – С. 153–167.
15. Мазур О. Я. Східна Галичина у роки Першої світової війни (1914 – 1918) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / О. Я. Мазур. – Л., 1997 – 20 с.
16. Отчет временного военного генерал-губернатора Галиции по управлению краем за время с 1-го сентября 1914 г. по 1-е июля 1915 г. – Киев, 1916. – С. 4.
17. Отчет деятельности штаба временного генерал-губернатора Галиции в период времени с 19 августа 1914 г. по 1-е июля 1915 г. – Киев, 1916. – С. 36.
18. Патер І. Г. Статус окупованих територій Галичини і Буковини в 1914 – 1917 рр. / І. Г. Патер // Історія державної служби в Україні : у 5 т. – Т. 1. – К., 2009. – С. 379–409.
19. Петрович І. Галичина під час російської окупації / І. Петрович. – Львів, 1915. – 216 с.
20. Положение о полевом управлении войск в военное время. – Петроград, 1914. – С. 2.
21. Российский государственный военно-исторический архив (м. Москва, Російська Федерація) (далі – РГВИА). – Ф. 2005. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 13 (зв.).
22. РГВИА. – Ф. 2005. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 43.
23. РГВИА. – Ф. – 2005. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 45.
24. РГВИА. – Ф. – 2005. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 60.
25. РГВИА. – Ф. – 2005. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 131 (зв.).
26. РГВИА. – Ф. – 2005. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 21.
27. РГВИА. – Ф. – 2005. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 81.
28. РГВИА. – Ф. – 2005. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 94.
29. Российский государственный исторический архив (м. Санкт-Петербург, Російська Федерація) (далі – РГИА). – Ф. 1276. – Оп. 10. – Спр. 896. – Арк. 1–2.
30. РГИА. – Ф. 1276. – Оп. 10. – Спр. 835. – Арк. 8.
31. РГИА. – Ф. 1276. – Оп. 10. – Спр. 895. – Арк. 109.
32. РГИА. – Ф. 1276. – Оп. 10. – Спр. 895. – Арк. 38.
33. РГИА. – Ф. 1576. – Оп. 1. – Спр. 204. – Арк. 1зв.
34. Реєнт О. Україна в Першій світовій війні : Сучасні науково-методичні акценти. / О. Реєнт. // Проблеми історії України : факти, судження, пошуки. – К. : Інститут історії України НАН України, 2007. – №16. – С. 88–103.
35. Реєнт О. Україна в період Першої світової війни : історіографічний аналіз / О. Реєнт, Б. Янишин // Український історичний журнал. – № 4. – 2004. – С. 3–31.
36. Флоринский М. Ф. Кризис государственного управления в России в годы первой мировой войны / Совет министров в 1914 – 1917 гг. / М. Ф. Флоринский. – Ленинград, 1988. – С. 158–159.
37. Яхонтов А. Н. Тяжелые дни / А. Н. Яхонтов // Архив русской революции. – Берлин, 1926. – Т. XVIII. – С. 21.

REFERENCES

1. Arkhiv vneshnei politiki Rossyiskoi imperii (m. Moskva, Rosiiska Federatsiia) (dali – AVPRY). – F. 135. – Op. 1. – Spr. 474. – Ark. 163.
2. AVPRY. – F. 135. – Op. 474. – Spr. 159. – Ark. 15.
3. AVPRY. – F. 135. – Op. 474. – Spr. 159. – Ark. 23 (zv.).
4. AVPRY. – F. 135. – Op. 474. – Spr. 158. – Ark. 2–3.

5. Baran I. V. Vplyv boiovykh dii na stanovyshe mist i sil Skhidnoi Halychyny na pochatku Pershoi svitovoi viiny / I. V. Baran // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika» : «Derzhava ta armii» ; [red. L. Deschynskyi]. – Lviv : Vyd-vo NU «LP», 2009. – № 652. – S. 46–55.
6. Baran I. V. Orhanizatsiia i stanovlennia rosiiskoi okupatsiinoi administratsii v Halychyni i Bukovyni (1914–1915) / I. V. Baran // Vseukrainskyi naukovyi i kulturno-prosvitnyi kraieznavchyi chasopys «Halychyna» ; [hol. red. M. Kuhutiak]. – Ivano-Frankivsk : Vyd-vo Prykarpatskoho un-tu im. V. Stefanyka, 2009. – № 15–16. – S. 47–52.
7. Bakhturyna A. Yu. Polytyka v Rossyiskoi Ymperyy v hody Pervoi myrovoi voiny / A. Yu. Bakhturyna / Seryia «Pervaia monohrafiia» / Pod redaktsiie H. A. Bordiuhova. – Moskva : «AYRO-KhKh», 2000. – 264 s.
8. Berest I. R. Sotsialne stanovyshe naselennia Skhidnoi Halychyny i Zakhidnoi Volyni v roky Pershoi svitovoi viiny : avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. ist. nauk : spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy» / I. Berest. – Lviv, 2009. – 20 s.
9. Hanelyn R. Sh. Rossyiskaia hosudarstvennost y pervaia myrovaia voina / R. Sh. Hanelyn, M. F. Florynskyi / Fevral'skaia revoliutsiia: ot novykh ystochnykov k novomu osmysleniu. – Moskva, 1997. – S. 11–13.
10. Deschynskyi L. Ye. Mizhnarodni vidnosyny Ukrainy : istoriia i suchasnist / L. Ye. Deschynskyi, A. V. Paniuk. – Lviv, 2001. – 424 s.
11. Kuchera I. V. Polityka rosiiskoi okupatsiinoi administratsii v Skhidnii Halychyni u 1914–1917 rr. : avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. ist. nauk : spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy» / I. V. Kuchera. – Chernivtsi, 2005. – 20 s.
12. Lemke M. K. 250 dnei v tsarskoi stavke / M. K. Lemke. – Moskva ; Lenynhrad, 1920. – 202 s.
13. Lytvyn V. M. Ukraina : doba viin i revoliutsii (1914–1920) / M. Lytvyn – K., 2003. – 486 s.
14. Lytvyn M. Ukraina u Pershii svitovii viini : suchasna rosiiska istoriografiiia problemy / M. Lytvyn // Viiskovo-naukovyi visnyk. – Vyp. 7. – 2005. – S. 153–167.
15. Mazur O. Ya. Skhidna Halychyna u roky Pershoi svitovoi viiny (1914–1918) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk : spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy» / O. Ya. Mazur. – L., 1997–20 s.
16. Otchet vremennoho voennoho heneral-hubernatora Halysyy po upravlenii kraem za vremia s 1-ho sentiabria 1914 h. po 1-e yuliia 1915 h. – Kyev, 1916. – S. 4.
17. Otchet deiatelnosti shtaba vremennoho heneral-hubernatora Halysyy v peryod vremeni s 19 avhusta 1914 h. po 1-e yuliia 1915 h. – Kyev, 1916. – S. 36.
18. Pater I. H. Status okupovanykh terytorii Halychyny i Bukovyny v 1914–1917 rr. / I. H. Pater // Istoriia derzhavnoi sluzhby v Ukraini : u 5 t. – T. 1. – K., 2009. – S. 379–409.
19. Petrovych I. Halychyna pid chas rosiiskoi okupatsii / I. Petrovych. – Lviv, 1915. – 216 s.
20. Polozhenye o polevom upravlenii voisk v voennoe vremia. – Petrohrad, 1914. – S. 2.
21. Rossyiskyi hosudarstvennyi voenno-ystorycheskii arkhiv (m. Moskva, Rosiiska Federatsiia) (dali – RHVYA). – F. 2005. – Op. 1. – Spr. 1. – Ark. 13 (zv.).
22. RHVYA. – F. 2005. – Op. 1. – Spr. 1. – Ark. 43.
23. RHVYA. – F. – 2005. – Op. 1. – Spr. 1. – Ark. 45.
24. RHVYA. – F. – 2005. – Op. 1. – Spr. 1. – Ark. 60.
25. RHVYA. – F. – 2005. – Op. 1. – Spr. 12. – Ark. 131 (zv.).
26. RHVYA. – F. – 2005. – Op. 1. – Spr. 12. – Ark. 21.
27. RHVYA. – F. – 2005. – Op. 1. – Spr. 12. – Ark. 81.
28. RHVYA. – F. – 2005. – Op. 1. – Spr. 12. – Ark. 94.
29. Rossyiskyi hosudarstvennyi ystorycheskyi arkhiv (m. Sankt-Peterburh, Rosiiska Federatsiia) (dali – RHYA). – F. 1276. – Op. 10. – Spr. 896. – Ark. 1–2.
30. RHYA. – F. 1276. – Op. 10. – Spr. 835. – Ark. 8.
31. RHYA. – F. 1276. – Op. 10. – Spr. 895. – Ark. 109.
32. RHYA. – F. 1276. – Op. 10. – Spr. 895. – Ark. 38.
33. RHYA. – F. 1576. – Op. 1. – Spr. 204. – Ark. 1zv.
34. Reient O. Ukraina v Pershii svitovii viini : Suchasni naukovo-metodychni aktsenty. / O. Reient // Problemy istorii Ukrainy : fakty, sudzhennia, poshuky. – K. : Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2007. – №16. – S. 88–103.
35. Reient O. Ukraina v period Pershoi svitovoi viiny : istoriografichniy analiz / O. Reient, B. Yanyshyn // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – № 4. – 2004. – S. 3–31.
36. Florynskyi M. F. Kryzys hosudarstvennoho upravleniia v Rossyy v hody pervoi myrovoi voiny / Sovet mynystrov v 1914–1917 hh. / M. F. Florynskyi. – Lenynhrad, 1988. – S. 158–159.
37. Iakhontov A. N. Tiazhelye dni / A. N. Yakhontov // Arkhiv russkoi revoliutsii. – Berlin, 1926. – T. XVIII. – S. 21.

Статтю подано до редакції 10.11.2016 р.